

DOI : 10.33274/2079-4819-2019-70-1-149-158

УДК 338.439

**Чепурнова А. В.,**  
студентка

Донецький національний університет економіки і торгівлі  
імені Михайла Туган-Барановського,  
м. Кривий Ріг, Україна,  
e-mail: chepurnova@donnuet.edu.ua

## **ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТОВНИХ АСПЕКТІВ ПОНЯТТЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ**

UDC 338.439

**Chepurnova A. V.,**  
Student

Donetsk National University of Economics and Trade  
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,  
Kryvyi Rih, Ukraine,  
e-mail: chepurnova@donnuet.edu.ua

## **DEFINITION OF THE CONCEPT AND SUBSTANTIVE ASPECTS OF FOOD SECURITY**

**Мета** — визначити сутність та змістовні аспекти дефініції «продовольча безпека».

**Методи.** Наукові результати дослідження було одержано з використанням таких методів: теоретичного узагальнення та порівняння (для дослідження змістовних аспектів дефініції «продовольча безпека»), аналізу та синтезу (для обґрунтування сутності поняття «продовольча безпека»), абстрактно-логічного методу (для встановлення зв'язків між дефініціями «продовольчої безпеки», сформульованими різними науковцями), класифікації та групування (для формування переліку елементів продовольчої безпеки).

**Результати.** Під час дослідження встановлено поєднання чинників, які покладено в основу визначення дефініції «продовольча безпека» міжнародними організаціями (WFS, FAO, World Bank, UNDP, UNICEF) (доступ до продовольства, часова необмеженість, використання і засвоєння продовольства). Визначено, що з їх погляду світової продовольчої безпеки можна досягти через наявність вільного фізичного, економічного та соціального доступу усіх людей до продовольства, для ведення ними здорового та активного способу життя. За результатами аналізу поняття «продовольча безпека» вітчизняними науковцями з'ясовано, що поряд із цим забезпечення продовольчої безпеки покладається на державу, та виявляється у її здатності до самозабезпечення, за наявності таких продуктів харчування (за обсягами, якістю та асортиментом), які здатні гарантувати розвиток населення загалом. На основі аналізу зв'язків між запропонованими дефініціями поняття «продовольча безпека» різними науковцями виявлено його змістовні аспекти, до яких належать: асортимент і якість; розвиток; самозабезпечення, вільний доступ; незалежність від зовнішніх та внутрішніх загроз; гарантована здатність.

**Ключові слова:** продовольча безпека, Всесвітній продовольчий саміт, Всесвітня продовольча програма (WFP), продовольство, продукти харчування.

**Постановка проблеми.** Згідно з дослідженнями, наведеними у доповіді Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО ООН) «Стан справ у сфері продовольчої безпеки та харчування у світі 2018», за оцінками 2017 р. кількість насе-

лення, яке зіткнулось із проблемою недоїдання, становить 821 млн осіб, тобто кожна дев'ята людина у світі. На думку експертів ФАО ООН, «ознаки загострення проблеми продовольчої безпеки однозначно свідчать про те, що негайно слід вживати додаткові зусилля з досягнення передбачених цілями сталого розвитку показників у сфері продовольчої безпеки та харчування на благо кожної людини» [1, с. 12]. Комплекс заходів, пов'язаний з подоланням проблем голоду, неповноцінного харчування в усіх його проявах та відсутності продовольчої безпеки як нагальних проблем сучасного світового розвитку, закладено у документі Саміту ООН 2015 р. — «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року», а саме у меті сталого розвитку (ЦСР) №2: забезпечення загального доступу до безпечного, поживного та достатнього об'єму продовольства (задача 2.1); ліквідація усіх форм неповноцінного харчування (задача 2.2) [2]. Незважаючи на те, що питання забезпечення продовольчої безпеки стоїть дуже гостро впродовж декількох десятиріч, та попри приділення цій проблемі значної уваги не тільки країнами світу, а й міжнародними організаціями, єдиного визначення поняття «продовольча безпека», яке б враховувало всі його аспекти, досі не було сформульовано. Тому необхідним є визначення сутності дефініції та виявлення її змістовних аспектів, що дозволить вирішити проблему трактування поняття «продовольча безпека», пов'язану з наявністю декількох рівнів її розгляду, та, як результат, формування ефективніших управлінських заходів у сфері забезпечення продовольчої безпеки.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питанню дослідження теоретичних основ поняття «продовольча безпека» присвячено праці багатьох учених, серед яких: С. С. Бекенов [15], О. І. Гойчук [12], М. М. Єрмошенко [16], Г. А. Маховикова, В. Е. Осипова [13], В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінко [14]. Визначальні характеристики та ознаки продовольчої безпеки виокремлено в роботі Т. В. Курман [19]. Визначення рівнів продовольчої безпеки наведено у праці Д. В. Зеркалова [23]. Дилему між продовольчою безпекою та персоніфікацією харчування досліджено у праці О. Б. Чернеги, Ю. Г. Бочарової, Т. В. Кожухової, С. В. Маловичко, Х. М. Дорофєєвої, Г. О. Гохберг [17]. Попри актуальність, проблема єдиного трактування сутності продовольчої безпеки дотепер не знайшла широкого розвитку у вітчизняній науковій думці та потребує подальшого вивчення.

**Мета статті** — визначити сутність та змістовні аспекти дефініції «продовольча безпека».

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Концепція продовольчої безпеки є надзвичайно гнучкою, а її еволюція настільки стрімкою, що на кінець XX ст. вже налічувала близько 200 визначень даного поняття в опублікованих працях не тільки окремих учених, а й в установчих документах міжнародних організацій.

Термін «продовольча безпека» виник у 1974 р. на Всесвітньому продовольчому саміті (WFS) та розглядався нею з погляду поставок продовольства, тобто забезпечення на міжнародному та національному рівнях доступності та стабільності цін на основні продукти харчування. Його було сформульовано як «доступність у будь-який час необхідних світових продовольчих запасів основних продуктів харчування для сталого росту споживання та компенсації коливань виробництва та цін» [3, с. 3].

У 1983 р. ФАО зосереджувала свою увагу на доступі до продовольства, тому продовольча безпека визначалась як баланс між попитом та пропозицією на нього — «забезпечення того аби всі люди у будь-який час мали фізичний та економічний доступ до основних харчових продуктів, які їм потрібні» [4].

Світовий банк зі свого боку у доповіді «Бідність і голод» (1986) визначив продовольчу безпеку як «доступ усіх людей у будь-який час до достатньої кількості їжі для активного та здорового життя» [5].

У «Доповіді про людський розвиток» ПРООН 1994 р. визначається, що продовольча безпека — «доступність основних продуктів харчування, яка передбачає наявність їх достатньої кількості та вільного доступу до них та достатню купівельну спроможність населення» [6].

На Всесвітньому продовольчому саміті (WFS) у 1996 р. було адаптовано більш комплексну дефініцію даного поняття — «продовольча безпека на індивідуальному, домашньому, національному, регіональному та глобальному рівнях існує тоді, коли всі люди в будь-який час мають фізичний та економічний доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі, яка задовольняє їхні дієтичні потреби та харчові уподобання для активного та здорового життя» [7].

Це визначення знову було уточнено у доповіді ФАО «Стан продовольчої небезпеки у світі» (2001) — «продовольча безпека — ситуація, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі, яка задовольняє їхні дієтичні потреби та харчові уподобання для активного та здорового життя» [8]. Тут окрім фізичного та економічного йдеться також і про соціальний доступ до продовольства.

У 2008 р. ЮНІСЕФ було сформульовано власне визначення, за яким «продовольча безпека та безпека харчування досягається тоді, коли належна їжа (за кількістю, якістю, безпекою, соціально-культурною прийнятністю) є і доступна для всіх людей у будь-який час й відповідно використовується та засвоюється ними для ведення здорового та активного способу життя». За ним особлива увага приділяється не тільки наявності та доступності продуктів харчування, а й можливості їх використання та засвоєння [9].

Сутність дефініції «продовольча безпека» на міжнародному рівні було також розкрито в рамках Всесвітнього продовольчого саміту (WFS) 1996 р. через визначення чотирьох основних частин продовольчої безпеки [7]:

1. *Забезпеченість продовольством.* За визначенням Всесвітньої продовольчої програми (WFP), «забезпеченість» розглядається як «кількість їжі, яка присутня в країні або області через всі форми внутрішнього виробництва, імпорту, запасів продовольства та продовольчої допомоги» [10, с. 170]. Забезпеченість продовольством досягається, коли всі мають достатню кількість продуктів харчування на постійній основі, та визначається їх виробництвом та торгівлею. Дане поняття можна розглядати із двох позицій. По-перше, у 1970-х роках вважали, що забезпеченість продовольством є єдиною складовою продовольчої безпеки. Але зв'язок між продовольчою безпекою та її забезпеченістю призвів до надмірного спрощення показників виміру продовольчої безпеки, яка визначалась тільки через обсяги добових калорій на людину. По-друге, наразі визнано, що продовольча безпека є проблемою не виробництва, а розподілу [11]. Попри це для забезпечення продовольчої безпеки все ж має бути забезпечена достатня пропозиція продовольства.

2. *Доступ до продовольства.* Всесвітня продовольча програма (WFP) визначає доступ до продовольства як «можливість домогосподарств регулярно отримувати достатню кількість їжі через комбінацію закупівель, бартеру, запозичень, продовольчої допомоги або подарунків» [10, с. 170].

Всесвітній продовольчий саміт (WFS) виокремлює три види доступу до продовольства (фізичний, економічний/фінансовий, соціально-культурний), але багато людей розглядають доступ лише в економічному та фінансовому аспектах. Так, фізична доступність може бути проілюстрована через ситуацію, за якої продовольство, яке виробляється в одній частині країни, через неефективну транспортну інфраструктуру не може бути переправлене до іншої частини, де зафіксовано нестачу.

Економічна складова виявляється в тому, що продовольча безпека існує в умовах, коли люди можуть дозволити собі придбати достатню кількість продуктів харчування. Але розуміння того, що продовольча безпека зникає, якщо за наявної достатньої кількості продовольства люди не можуть його отримати — є досить новим надбанням в її історії.

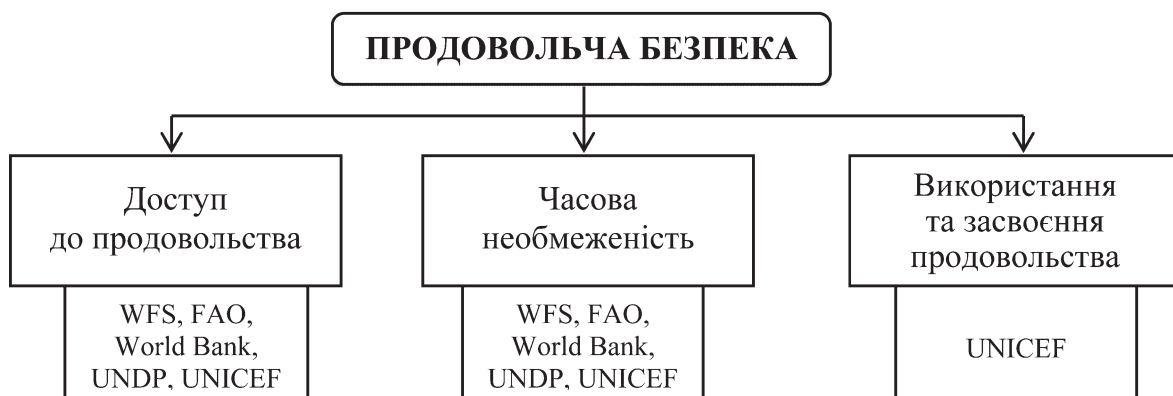
Соціально-культурний вимір виникає за умов, коли їжа не може бути придбаною через приналежність людини до певної соціальної групи, статі. Соціальні та громадянські конфлікти можуть порушувати процес виробництва продуктів харчування та призвести до істотних наслідків для майбутньої продовольчої безпеки домогосподарства.

3. *Використання.* За визначенням Всесвітнього продовольчого саміту (WFS) для продовольчої безпеки необхідним є використання «безпечної та поживної їжі, яка відповідає дієтичним потребам». Наявності і доступу до їжі недостатньо, люди повинні бути впевнені в «безпечній і поживній їжі». Їжа, яка споживається, повинна забезпечувати достатню кількість енергії, щоб споживач міг здійснювати рутинні фізичні навантаження. Ця категорія також передбачає наявність безпечної питної води та належних санітарно-гігієнічних умов.

4. *Продовольча стабільність.* Дані Всесвітнього продовольчого саміту (WFS) свідчать, що стабільність повинна бути забезпечена «завжди», з погляду забезпеченості, доступу та використання для забезпечення продовольчої безпеки. У науковій літературі розрізняють хронічну продовольчу незахищеність, де потреби в їжі не можуть бути задоволені протягом тривалого періоду часу, і тимчасову — тимчасовий період є більш тимчасовим [12].

Здійснений аналіз дефініцій, запропонованих міжнародними організаціями, дає змогу дійти висновку, що світова продовольча безпека досягається у разі постійного вільного фізичного (наявність необхідної кількості якісної та поживної їжі), економічного (можливість придбання достатньої кількості продуктів харчування) та соціального (відсутність бар'єрів отримання їжі через приналежність до будь-якої статі та/або соціальної групи) доступу всіх до продовольства, для ведення здорового та активного способу життя.

Оскільки виявлення сутності продовольчої безпеки є складною проблемою, а запропоновані дефініції переважно близькі за змістом, в основу формулювання поняття «продовольча безпека» на рівні міжнародних організацій покладено комбінацію таких чинників: доступ, часова необмеженість та використання і засвоєння продуктів харчування (рис. 1).



**Рисунок 1** — Чинники, покладені міжнародними організаціями в основу категорії «продовольча безпека» (складено автором на основі [3–9])



Окрім міжнародних організацій, поняття «продовольча безпека» висвітлено у словниках та працях значної кількості вітчизняних науковців. Для визначення змістовних аспектів терміна розглянемо деякі з них.

У словнику Кембриджського університету термін «food security» визначено як «ситуацію, у якій достатня кількість продовольства виробляється та доступна для усіх у групі, країні тощо, щоб мати достатньо їжі» [13]. Словник Оксфордського університету пропонує схожу дефініцію, за ним продовольча безпека являє собою «стан надійного доступу до достатньої кількості доступної, поживної їжі» [14].

Доцільно зазначити, що найчастіше продовольчу безпеку розглядають як «здатність держави». О. І. Гойчук визначає, що продовольча безпека є «гарантованою здатністю держави задовольняти потреби населення в особі кожного громадянина продуктами харчування в необхідному обсязі, асортименті і якості на рівні, що забезпечує здоров'я та інтелектуальний розвиток особи, на принципах самозабезпечення основними базовими продуктами та їх економічної й фізичної доступності, незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх чинників» [15]. Автор також наголошує, що продовольча безпека як система характеризується чотирма такими характеристиками: самозабезпеченість, якість, доступність, незалежність. Під самозабезпеченням вона розуміє стан задоволення базових потреб у їжі громадян за рахунок внутрішнього виробництва, що зумовлює незалежність країни у цьому відношенні. Продовольча незалежність означає такий рівень розвитку економіки, за якого держава спроможна самостійно забезпечити продовольчу безпеку за умов припинення імпорتنих поставок продовольства [15].

Цієї точки зору дотримуються також В. Е. Осипов та Г. А. Маховикова, визначаючи продовольчу безпеку як «забезпечену відповідними ресурсами, потенціалом і гарантіями здатність держави забезпечити потреби населення продуктами харчування (незалежно від зовнішніх і внутрішніх загроз) в обсягах, якості й асортименті, що відповідають прийнятим стандартам і нормативам» [16].

Прихильники іншого підходу використовують поняття «продовольче забезпечення» як основний змістовний аспект продовольчої безпеки. Так, В. Т. Шлемко та І. Ф. Бінько розуміють продовольчу безпеку як «такий рівень продовольчого забезпечення населення, за якого гарантується соціально-політична стабільність суспільства, виживання й розвиток нації, сім'ї, особи та стійкий економічний розвиток» [17].

С. С. Бекенов стверджує, що це «забезпеченість продовольчими ресурсами, гарантіями та потенціалом, здатність держави (незалежно від внутрішніх та зовнішніх умов або загроз) задовольняти потреби населення в цілому і кожного громадянина окремо продуктами харчування в обсягах, асортименті та якості, достатніх і необхідних для фізичного та соціального розвитку, забезпечення здоров'я і розширеного відтворення народонаселення» [18]. Наголошення на тому, що забезпеченість продовольством має існувати незалежно від загроз внутрішнього та зовнішнього характеру дає змогу говорити тут про «самозабезпеченість». О. І. Гойчук у своїх працях також згадує про продовольчу безпеку саме на принципах самозабезпечення.

Як «стан економіки» розглядає дану категорію М. М. Єрмошенко та зауважує, що «продовольча безпека — стан економіки країни, який характеризується збалансованістю та стійкістю до негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, здатністю, на основі реалізації національних господарських інтересів, забезпечувати ефективний і сталий розвиток вітчизняної економіки та соціальної сфери» [19, с. 10].

На відміну від попередніх формулювань дефініції, Ю. Г. Бочарова визначає продовольчу безпеку як «умови, у яких перебуває глобальна (національна, регіональна) продовольча система, що дозволяють забезпечити необхідний і доцільний рівень спо-

живання продовольства науково обґрунтованої якості та калорійності усіма верствами населення» [20].

З іншого боку, слід зазначити, що сутність будь-якого поняття найбільш глибоко розкривається через дослідження основних його ознак. Так, Т. В. Курман, аналізуючи дане поняття, виділяє такі:

1) продовольча безпека є необхідним елементом економічної і, відповідно, національної безпеки, оскільки виступає провідною сферою суспільних та державних інтересів, а право на захист від голоду не тільки витікає зі змісту Конституції України, воно закріплене у численних міжнародних правових актах;

2) визначає та забезпечує захищеність життєвих інтересів населення країни у сфері продовольства;

3) гарантується державою в особі її органів та інституцій через комплекс заходів економічного, організаційного-правового, соціального характеру тощо;

4) основним принципом гарантії продовольчої безпеки виступає самозабезпечення;

5) наявність постійного економічного та фізичного доступу всіх категорій населення (у кількості та якості, які прийняті стандартами, а також за належного рівня безпеки) до продуктів харчування [21, с. 17–19].

При цьому автор також виділяє шість функцій продовольчої безпеки: гарантуюча; забезпечувальна; стабілізаційна (за нормального рівня продовольчої безпеки відбувається зміцнення економічної, соціальної та політичної стабільності); охоронно-відтворювальна (раціональне використання природних ресурсів та збереження навколишнього середовища у процесі виробництва); соціальна (зміцнення здоров'я людей, створення умов для розширеного відтворення); міжнародно-інтеграційна [21, с. 13].

Як показав аналіз поняття «продовольча безпека», частина вітчизняних науковців зазначає необхідність такого забезпечення продовольством незалежно від місця походження продуктів харчування. Відтак, переважна більшість авторів зупиняється на тому, що досягнення продовольчої безпеки покладається на державу та виявляється в її здатності до самозабезпечення, тобто незалежно від зовнішніх та внутрішніх умов. З іншого боку, спільним для всіх запропонованих дефініцій є наявність таких продуктів харчування (за обсягами, якістю та асортиментом), які здатні забезпечити розвиток населення загалом.

Отже, проведений аналіз сутності поняття «продовольча безпека» з погляду різних науковців дозволив виокремити аспекти дефініції, що знайшли відбиття у його визначенні (табл. 1).

**Висновки.** Таким чином, дослідження сутності продовольчої безпеки дозволило встановити, що з погляду міжнародних організацій, світової продовольчої безпеки можна досягти через наявність вільного фізичного, економічного та соціального доступу всіх людей до продовольства, для ведення ними здорового та активного способу життя. Поняття «продовольча безпека», сформульоване різними міжнародними організаціями, містить такі чинники, як доступ до продовольства, використання і засвоєння продовольства, необмеженість у часі. Поряд із цим забезпечення продовольчої безпеки покладається на державу та виявляється в її здатності до самозабезпечення, за наявності таких продуктів харчування (за обсягами, якістю та асортиментом), які здатні гарантувати розвиток населення загалом. При цьому доцільним є закладення до визначення поняття продовольчої безпеки таких змістовних аспектів, як асортимент і якість, розвиток, самозабезпечення, вільний доступ, незалежність від зовнішніх та внутрішніх загроз, гарантована здатність.

**Таблиця 1** — Змістовні аспекти дефініції «продовольча безпека»  
(складено автором на основі [15–20])

Розуміння сутності	Асортимент і якість	Розвиток	Самозабезпечення	Вільний доступ	Незалежність від зовнішніх/внутрішніх загроз	Гарантована здатність
Гарантована здатність держави задовольняти потреби населення в особі кожного громадянина продуктами харчування в необхідному обсязі, асортименті та якості на рівні, що забезпечує здоров'я та інтелектуальний розвиток особи, на принципах самозабезпечення основними базовими продуктами та їх економічної й фізичної доступності, незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх чинників [15]	+	+	+	+	+	+
Забезпечена відповідними ресурсами, потенціалом і гарантіями здатність держави забезпечити потреби населення продуктами харчування (незалежно від зовнішніх і внутрішніх загроз) в обсягах, якості й асортименті, що відповідають прийнятим стандартам і нормативам [16]	+		+		+	+
Рівень продовольчого забезпечення населення, за якого гарантується соціально-політична стабільність суспільства, виживання й розвиток нації, сім'ї, особи та стійкий економічний розвиток [17]		+				+
Забезпеченість продовольчими ресурсами, гарантіями та потенціалом, здатність держави (незалежно від внутрішніх та зовнішніх умов або загроз) задовольняти потреби населення в цілому і кожного громадянина окремо продуктами харчування в обсягах, асортименті та якості, достатніх і необхідних для фізичного та соціального розвитку, забезпечення здоров'я і розширеного відтворення народонаселення [18]	+	+			+	+
Стан економіки країни, який характеризується збалансованістю та стійкістю до негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, здатністю, на основі реалізації національних господарських інтересів, забезпечувати ефективний і сталий розвиток вітчизняної економіки та соціальної сфери [19, с. 10]		+			+	+
Умови, у яких перебуває глобальна (національна, регіональна) продовольча система, що дозволяють забезпечити необхідний і доцільний рівень споживання продовольства науково обґрунтованої якості та калорійності усіма верствами населення [20]	+			+		

### Список літератури / References

1. Положение дел в области продовольственной безопасности и питания в мире 2018: доклад Продовольственной и сельскохозяйственной организации Объединенных Наций URL: [https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000074346/download/?\\_ga=2.178269665.43621396.1536653522--1941235679.1524483134](https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000074346/download/?_ga=2.178269665.43621396.1536653522--1941235679.1524483134).

*Polozhenie del v oblasti prodovolstvennoy bezopasnosti i pitaniya v mire 2018: doklad Prodovolstvennoy i selskohozyaystvennoy organizatsii Ob'edinennyih Natsiy* [The State of Food Security and Nutrition in the World 2018]. Available at : [https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000074346/download/?\\_ga=2.178269665.43621396.1536653522-1941235679.1524483134](https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000074346/download/?_ga=2.178269665.43621396.1536653522-1941235679.1524483134).

2. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года: Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей ООН 25 сентября 2015 года. URL : [www.un.org](http://www.un.org).

*Preobrazovanie nashego mira: Povestka dnya v oblasti ustoychivogo razvitiya na period do 2030 goda: Rezolyutsiya, prinyataya Generalnoy Assambleey OON 25 sentyabrya 2015 goda* [Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development]. Available at : [www.un.org](http://www.un.org).

3. Report of the World Food Conference: Rome, 15–16 November 1974. Available at : [https://digitallibrary.un.org/record/701143/files/E\\_CONF.65\\_20-EN.pdf](https://digitallibrary.un.org/record/701143/files/E_CONF.65_20-EN.pdf).

4. World Food Security: a Reappraisal of the Concepts and Approaches. FAO. 1983.

5. Poverty and Hunger: Issues and Options for Food Security in Developing Countries. World Bank. 1986.

6. Доклад о человеческом развитии 1994: ПРООН. URL : [http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr\\_1994\\_en\\_complete\\_nostats.pdf](http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf).

*Doklad o chelovecheskom razvitii 1994: PROON* [Human Development Report 1994] Available at : [http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr\\_1994\\_en\\_complete\\_nostats.pdf](http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf).

7. Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action: World Food Summit 13–17 November 1996.

8. The State of Food Insecurity in the World 2001: FAO. 2002.

9. Гумеров Р. Р. Методологические вопросы измерения и оценки национальной продовольственной безопасности. *Менеджмент и бизнес-администрирование*. 2011. № 2. С. 21–23.

Humerov, R. R. (2011). *Metodologicheskie voprosyi izmereniya i otsenki natsionalnoy prodovolstvennoy bezopasnosti* [Methodological issues of measuring and assessing national food security]. *Menedzhment i biznes-administrirovanie* [Management and Business Administration], no. 2, pp. 21–23.

10. World Food Programme 2009: Annual Report. Available at : <https://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/newsroom/wfp204445.pdf>.

11. Food availability. URL : <https://sites.google.com/a/asu.edu/sindydelatorrepache-co/home/food-availability>.

12. Maxwell, S. and Frankenberger, T. (1992). Household food security: Concepts, Indicators, measurements. A technical review. New York and Rome: UNICEF/ International Fund for Agricultural Development.

13. Cambridge dictionary Available at : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/food-security>.

14. Lexico. Powered by OXFORD. Available at : [https://www.lexico.com/en/definition/food\\_security](https://www.lexico.com/en/definition/food_security).

15. Гойчук О. І. Продовольча безпека: теорія, методологія, проблеми : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.07.02 — економіка сільського господарства і АПК. Миколаїв, 2004. 22 с.

Hoichuk, O. I. (2004). *Prodovolcha bezpeka: teoriia, metodolohiia, problemy*. Diss. dokt. econ. nauk [Food Security: theory, methodology, problems. Abstract of Grand PhD in Economic sciences thesis]. Mykolaiv, 22 p.



16. Осипов В. Е., Маховикова Г. А. Внутренние и внешние угрозы продовольственной безопасности России. URL : <https://www.rustrana.ru/article.php?nid=13867>.
- Osyrov V. E., Makhovykova H. A. *Vnutrennie i vneshnie ugrozyi prodovolstvennoy bezopasnosti Rossii* [Internal and external threats to Russia food security]. Available at : <https://www.rustrana.ru/article.php?nid=13867>.
17. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : [монографія]. К. : НІСД, 1997. 144 с.
- Shlemko, V. T., Binko, I. F. (1997). *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia* [Economic security of Ukraine: the essence and directions of providing]. Kyiv, NISD Publ., 144 p.
18. Бекенов С. С. Продовольственная безопасность — как составляющая экономической безопасности. *Вестник КРСУ*. 2004. № 2. С. 16–22.
- Bekenov, S. S. (2004). *Prodovolstvennaya bezopasnost — kak sostavlyayuschaya ekonomicheskoy bezopasnosti* [Food security — as part of economic security]. *Vestnik KRSU* [Bulletin of KRSU], no. 11, pp. 54–57.
19. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія бачення. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. 309 с.
- Yermoshenko, M. M. (2001). *Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia bachennia* [State financial security: national interests, real threats, vision strategy]. Kyiv, KNUTE Publ., 309 p.
20. Чернега О. Б. та ін. Продовольча безпека і персоніфікація харчування: у пошуках балансу і ефективної системи управління : монографія / М-во освіти і науки України ; наук. ред. О. Б. Чернега. Кривий Ріг : Октан-принт, 2015. 264 с.
- Cherneha, O. B. & oth. (2015). *Prodovolcha bezpeka i personifikatsiia kharchuvannia: u poshukakh balansu i efektyvnoi systemy upravlinnia* [Food security and personification of food: in search of balance and effective management system]. Kryvyi Rih, Oktan-prynt Publ., 264 p.
21. Батигіна О. М., Жушман В. М., Корнієнко В. М. та ін. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України : монографія / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Х., 2013. 326 с.
- Batyhina, O. M., Zhushman, V. M., Korniienko, V. M. & oth. (2013). *Aktualni problemy pravovoho zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy* [Actual problems of legal provision of Ukraine food security]. Kharkiv, 326 p.

**Цель** — определить сущность и содержательные аспекты дефиниции «продовольственная безопасность».

**Методика.** Научные результаты исследования были получены с использованием следующих методов: теоретического обобщения и сравнения (для исследования содержательных аспектов дефиниции «продовольственная безопасность»), анализа и синтеза (для обоснования сущности понятия «продовольственная безопасность»), абстрактно-логического метода (для установления связей между дефинициями продовольственной безопасности, сформулированными различными учеными), классификации и группировки (для формирования перечня элементов продовольственной безопасности).

**Результаты.** В результате исследования установлено сочетание факторов, которые положены в основу определения дефиниции «продовольственная безопасность» международными организациями (WFS, FAO, World Bank, UNDP, UNICEF) (доступ к продовольствию, временная неограниченность, использование и усвоение продовольствия). Определено, что с их точки зрения мировой продовольственной без-

опасности можно достичь при наличии свободного физического, экономического и социального доступа всех людей к продовольствию, для ведения ими здорового и активного образа жизни. По результатам анализа понятия «продовольственная безопасность» отечественными учеными установлено, что наряду с этим обеспечение продовольственной безопасности возлагается на государство и проявляется в его способности к самообеспечению, при наличии таких продуктов питания (по объемам, качеству и ассортименту), которые способны гарантировать развитие населения в целом. На основе анализа связей между предложенными дефинициями понятия «продовольственная безопасность» различными учеными выявлены его содержательные аспекты, к которым относятся: ассортимент и качество; развитие; самообеспечение, свободный доступ; независимость от внешних и внутренних угроз; гарантированная способность.

**Ключевые слова:** продовольственная безопасность, Всемирный продовольственный саммит, Всемирная продовольственная программа (WFP), продовольствие, продукты питания.

**Objective.** The paper's objective is to define the concept and substantive aspects of the food security definition.

**Methods.** The scientific results of the study were obtained using the following methods: theoretical synthesis and comparison, analysis and synthesis (to substantiate the concept of «food security»), abstract-logical method (to establish links between the definitions of «food security», formulated by various scientists), classification and grouping (to form a list of elements of food security).

**Results.** The study identifies a combination of factors that underlie definitions of «food security» by international organizations (WFS, FAO, World Bank, UNDP, UNICEF) (access to food, timeliness, use and assimilation of food). It is determined that from their point of view the world food security can be achieved through the availability of free physical, economic and social access of all people to food, for their healthy and active lifestyle. According to the results of the analysis, the concept of «food security» by domestic scientists has found that, along with this, the provision of food security rests on the state, and manifests itself in its ability to self-sufficiency, in the presence of such food products (in terms of volume, quality and assortment) that can guarantee development of the population as a whole. On the basis of the analysis of the links between the proposed definitions of the concept of «food security» by various scientists, its substantive aspects were identified, which include: assortment and quality; development; self-provision, free access; independence from external and internal threats; guaranteed ability.

**Key words:** food security, The World Food Summit, The World Food Programme (WFP), food, foodstuff.

*Надійшла до редакції 12.04.2019*